

KAPITEL 4

FIGUR 29. Teorien om fællesskabets tragedie kan ses i praksis på de balinesiske strande, hvor verdens uregulerede forbrug af især plastik skyller op. Shutterstock.

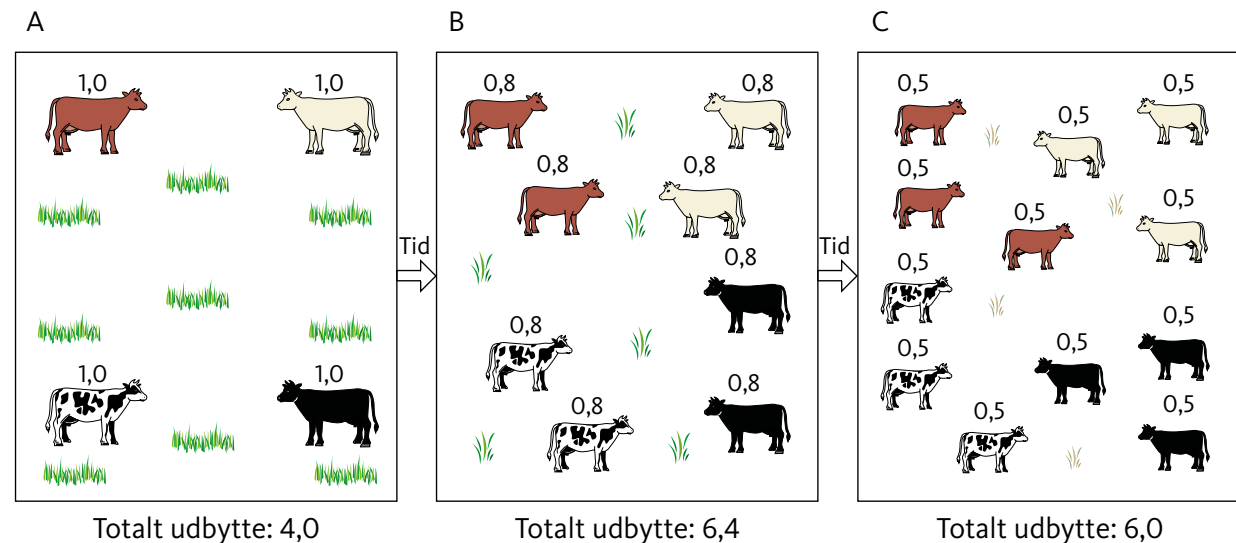
FÆLLESSKABETS TRAGEDIE

TEORIEN OM FÆLLESSKABETS TRAGEDIE

Begrebet fællesskabets tragedie stammer oprindeligt fra samfundsvidenskaben og beskriver, hvordan en given ressource uundgåeligt vil blive overudnyttet, hvis uafhængige parter har lige adgang til ressourcen, uden at det er aftalt, hvordan den kan forvaltes.

Fænomenet blev første gang beskrevet i 1833 af William Forster Lloyd, som forklaring på de observationer han gjorde af kvæggræsning på de fælles græsningsarealer. I de engelske landsbysamfund var det på Lloyds tid normalt, at en landsbys kvæghyrder delte et fælles græsningsområde, hvor alle havde ret til at lade deres kreaturer græsse. Lloyds observationer var, at kvæg, der voksede op på fællesarealerne, generelt var mindre velnærede og sunde end tilsvarende kvæg, der afgræssede private lodder (figur 30).

Lloyds forklaring på dette fænomen var, at det på de fælles græsningsarealer var naturligt for den enkelte hyrde at forsøge at optimere eget udbytte af græsningsarealets ressourcer. Den mest rationelle måde for hyrden at øge udbyttet på er ved at tilføje et ekstra kreatur til fællesarealet, for på den

FIGUR 30. Fællesskabets tragedie illustreret med kvæg på et fælles græsningsareal over tid. I eksemplet er der fire hyrder med hver deres farve kvæg. Forklares fra venstre mod højre.

A. En situation hvor fællesarealet udnyttes bæredygtigt, og alle aktørerne får det maksimale udbytte pr. kreatur (1,0), hvilket giver et samlet udbytte for arealet på 4,0.

B. En situation hvor hyrderne hver især begynder at optimere deres eget udbytte ved, at de hver især har introduceret et ekstra kreatur. Det medfører, at den fælles ressource sættes under pres, hvilket giver et mindre udbytte pr. kreatur (0,8). Hver hyrdes samlede udbytte er steget til 1,6, mens det samlede udbytte er steget til 6,4. Spørgsmålet er, om det er en bæredygtig udvikling?

C. En situation hvor der sker en yderligere profitoptimering ved, at aktørerne har tilføjet yderligere et kreatur hver. Ressourcen er nu for alvor sat under pres, og hvert kreatur giver kun et udbytte på det halve af det optimale (0,5). Hver hyrdes samlede udbytte er faldet til 1,5, mens det samlede udbytte er faldet (6,0) i forhold til forrige situation. Fællesarealet er tydeligvis ikke inde i en bæredygtig udvikling og vil på sigt måske blive helt udtømt og ikke til at udnytte. Desværre viser regnskabet også, at hver enkelt hyrde ikke vil få noget ud af at reducere sin bestand, medmindre de andre hyrder gør det samme. Det er fællesskabets tragedie.

Efter Hanson (2008).

måde at opnå den økonomiske fordel et ekstra kreatur medfører (mere mælk, kød etc.). Da de negative effekter af et ekstra kreatur på fællesskabets arealer (mindre mælk og kød pr. kreatur) deles ligeligt mellem alle kreaturerne og dermed alle hyrderne, bliver ulempen for hyrden, der tilføjer endnu et kreatur, mindre end fordelene. Med andre ord bliver tabet for den enkelte hyrde samlet set mindre end udbyttet ved at tilføje et ekstra kreatur til fællesskabets mark.

For den rationelle hyrde vil det eneste fornuftige derfor være at sætte et ekstra kreatur ud på fællesskabets græsningsareal, og endnu et og endnu et, hvilket selvfølgelig også gælder for de andre hyrder, der har adgang til det fælles græsningsareal.

Heri ligger fællesskabets tragedie gemt. Alle hyrderne agerer i et system, der tvinger dem til grænseløst at øge antallet af kreaturer i en virkelighed, hvor ressourcerne tydeligvis er begrænsede. Konsekvensen af dette system er, at der uundgåeligt opstår en situation på fællesarealerne, hvor ressourcerne udtømmes, og udnyttelsen ikke bliver bæredygtig.

I modsætning hertil vil der på privatejede

jorde være incitament til ikke at overudnytte græsningsarealet, netop fordi ejeren har en personlig fordel ved ikke at øge græsningsstrykket ud over det bæredygtige, så han også på længere sigt har mulighed for at benytte arealerne til græsning.

TEORIEN GENOPDAGES

På Lloyds tid medførte den naturlige reduktion af hyrder og kreaturer som følge af krige, naturkatastrofer, sygdomme, høj dødelighed, lave befolkningstal etc., at systemet samlet set fungerede relativt fornuftigt, eller bæredygtigt om man vil. Men hvad sker der, når de gode levevilkår, tilgængeligheden af medicin og social stabilitet reducerer det naturlige frafald?

Teorien om fællesskabets tragedie levede et relativt stille liv indtil økolog og filosof Garrett Hardin i 1968 diskuterede og eksemplificerede teorien i artiklen *The tragedy of the commons*, bl.a. med Lloyds eksempel på fælles græsningsarealer. Hardin fokuserede i sit forfatterskab især på overbefolkning som den store udfordring i forhold til bæredygtig udnyttelse af de fælles naturressourcer og på, at den moderne velfærdsstat tillader, at

fællesskabets ressourcer overudnyttes.

Siden er teorien brugt til at beskrive en lang række katastrofale eksempler på, når fællesskabets ressourcer ikke har været underlagt bæredygtig regulering og forvaltning. Det gælder ikke mindst de følgende udfordringer, som hører til blandt vores største udfordringer nu og i den kommende tid.

Emissionen af drivhusgasser til vores fælles atmosfære er kommet på dagsordenen med den stigende bevidsthed om accelererende klimaforandringer og den betydning, det kommer til at have på vores samfund og livskvalitet. Der er forsøgt at lave fælles internationale reguleringer, men indtil nu med begrænset held.

Erkendelsen af at den massive udnyttelse af havenes fiskebestande har ført til kollaps af fiskeriet mange steder i verden, også i Danmark. Det har været svært at få implementeret og opretholdt lovgivning, der skulle sikre en bæredygtig udnyttelse af fiskebestandene, fordi alle lande beskytter deres eget fiskerierhverv.

Den massive fældning og afbrænding af verdens skove til produktion af tømmer,

brændsel og frigørelse af græsningsarealer til fx kvægdrift har ført til udledning af drivhusgasser, forringelse af biodiversitet og forarmning af jorden.

Pesticider og kunstgødning har ført til forurening af de fælles grundvandsressourcer, ødelæggelse af vandløb, søer og havmiljøer, ofte i en sådan grad at det har ført til uoprettelig skade på ressourcen, på det omgivende miljø og dermed umuliggjort fortsat menneskelig udnyttelse af ressourcen.

KRITIK AF TEORIEN

Trods de mange eksempler på teoriens styrke til at beskrive virkeligheden har den haft en del kritikere gennem årene.

Elinor Ostrom har gennem empiriske studier påvist, at teorien ikke er så universel, som Hardin opfattede den. Ostroms empiri fra mindre grupper af mennesker har vist, at der ofte opstår en fælles forståelse i gruppen for, at en given fælles ressource udnyttes bæredygtigt. Det vil sige, at ved fælles normer og regelsæt mod overudnyttelse kan det pågældende samfund bestå. Der er eksempler på fiskere, der indbyrdes aftaler kun at fiske en bestemt andel af bestanden (svarende

til kvoter), så den kan udnyttes bæredygtigt gennem mange generationer. Ligeledes er der eksempler på bønder i regnskoven, der ved hjælp af aftaler om braklægning af områder, sørger for at skoven regenererer tilstrækkeligt, til at bæredygtigt landbrug kan fungere.

Forudsætningen for bæredygtig udnyttelse og dermed afværgelse af fællesskabets tragedie er, at der er enighed om forvaltningen af ressourcen koblet med effektive sanktioner, hvis enkeltindivider ikke følger de vedtagne regler. I praksis kræver det derfor, at der er tale om relativt få mennesker, der udnytter ressourcen, dvs. at alle kender alle, og alle tager et ansvar. Alternativt skal der være en stærk centralmagt, der kontrollerer ressourcen og har mulighed for at gennemtrumfe en bæredygtig forvaltning.

NØGLEBEGREBER

- Fællesskabets tragedie
- Bæredygtig forvaltning
- Økonomisk optimering
- Rationel adfærd
- Positiv effekt
- Negativ effekt
- Udbyttegevinst
- Udbyttetab
- Ressourceudtømning
- Regulering
- Egennyttig udnyttelse
- Fælles bæredygtig forvaltning

REFERENCER

Hanson, N. (2008). Does fish health matter? The utility of biomarkers in fish for environmental assessment. *Göteborgs Universitet. Naturvetenskapliga Fakulteten.*